

Галина Римар, Володимир Бабій

ОБЛІК ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ КОНТРОЛІНГУ

В умовах становлення і розвитку ринкової економіки в Україні дедалі більшого значення набуває не тільки налагодження ефективного функціонування окремих елементів господарсько-економічної діяльності підприємств, організацій, інших господарюючих суб'єктів, а й координація їх між собою. Контролінг покликаний забезпечити розв'язання цього завдання, а саме, координацію складових частин управління підприємством: системи цілей, організаційної системи, системи управління персоналом, системи планування і контролю, а також інформаційної системи і системи виробництва та реалізації.

Наукові записки

Поняття "контролінг" походить від англійського "to control", яке в економічному розумінні означає управління, спостереження контроль. Вітчизняні економісти досить часто з контролінгом ототожнюють виключно внутрішній контроль, однак контролінг – це значно ширше поняття. На основі аналізу різних точок науковців щодо економічного змісту контролінгу спробуємо дати визначення цієї категорії. Контролінг – це спеціальна система методів та інструментів, яка спрямована на функціональну підтримку управління підприємством, що охоплює інформаційне забезпечення, планування, координацію і контроль. Основною його метою є орієнтація управлінського процесу на максимізацію прибутку та вартості капіталу при мінімізації ризику та збереженні ліквідності й платоспроможності підприємства.

Налагодити чітку систему управління неможливо без вдосконалення бухгалтерського обліку і контролю витрат, як важливих складових елементів цієї системи. Адже саме вони надають важливу інформацію, необхідну для управління господарською діяльністю підприємства. На основі цієї інформації розробляються різноманітні варіанти практичних дій і приймаються важливі управлінські рішення. Контролінг виконує функцію внутрішнього контролю на підприємстві, визначає економічність роботи його окремих структурних підрозділів, здійснює сервісне обслуговування апарату управління та забезпечує необхідною інформацією для прийняття рішень. Якщо контроль є однією з функцій управління, то контролінг є концепцією ефективного управління підприємством та його тривалого існування в умовах конкуренції.

Функції контролінгу досить різноманітні і включають такі основні напрямки:

- ☐ нормування витрат;
- ☐ розробка заходів щодо поліпшення роботи на підставі інформації про відхилення від норм;
- ☐ прогнозування у ціноутворенні;
- ☐ аналіз тенденції розвитку підприємства;
- ☐ передбачення господарської та комерційної ситуації в залежності від зміни умов роботи;
- ☐ координація мети різних рівнів управління для досягнення загальної мети підприємства;
- ☐ відстеження фінансового стану підприємства.

На нашу думку, оперативний контролінг представляє собою систему спостереження і перевірки процесу функціонування і фактичного стану об'єкта з ціллю оцінки обґрунтованості і ефективності прийнятих управлінських рішень та результатів їх виконання, виявлення відхилень від вимог цих рішень, усунення несприятливих явищ та сигналізації про них при необхідності компетентним органам. Як відомо, економічна сигналізація (дійсність) фіксується за допомогою обліку, отже, можливості контролінгу багато в чому, а найчастіше цілком залежать від стану обліку і всі зусилля спрямовані на розвиток контролю, як окремої взятої функції управління.

Основними завданнями контролінгу в ринковій системі управління є систематичне забезпечення за збереженням і ефективним використанням всіх видів виробничих і фінансових ресурсів, попередження можливих фактів нецільового використання, крадіжок, пошук невикористаних резервів, а також контроль за дотриманням економічних характеристик виготовлення продукції. Система контролінгу вимагає звітної (фактичної) інформації, яка формується в значній частині бухгалтерського обліку. Для альтернативного, поточного та перспективного управління необхідно є раціональна організація збору інформації на таких принципах:

- ☐ концентрація функцій управління в центрах прийняття рішень, що дає можливість узгодити дії в плануванні, обліку, контролі та аналізі на усіх рівнях управління;
- ☐ детальне поповнення та відповідальності лінійним і функціональним працівникам;
- ☐ координація роботи облікового апарату, який знаходиться в лінійних та функціональних центрах прийняття рішень і відповідальності;
- ☐ удосконалення системи інформаційних зв'язків всередині підприємства;
- ☐ підпорядкування системи планування, обліку, контролю і аналізу службі контролінгу.

У господарській та фінансовій діяльності підприємства проходять постійні зміни, тому система контролінгу, а також його елементів вимагає постійного вдосконалення у відповідності до цих змін. У зв'язку з цим необхідно розглянути, які зміни в системі контролінгу впливають на процес комунікації, оскільки, комунікація – це процес передачі інформації конкретним особам і є суттєвим компонентом системи управління і при непродуманій моделі подання інформації вона може виявитись непотрібною, навіть у тому випадку коли в ній є певна цінність. Недооцінка дослідження процесу комунікації є причиною того, що значна частина даних обліку обробляється безсистемно і безадресно, а це ускладнює її застосування з боку управлінського персоналу. Таке положення можна пояснити тим, що методологія ведення бухгалтерського обліку регламентована різними інструкціями, які передбачають єдині вимоги до обробки інформації. Тому, надзвичайної актуальності набуває зараз проблема часу отримання необхідної інформації. Швид-

Серія: Економіка

кий розвиток світової науки і практики веде до того, що за відносно короткі проміжки часу важливість і цінність інформації знижується, тобто, "морально" старіє. І тому, в системі контролінгу центральне місце належить бухгалтерському обліку, який формує базу даних, визначаючи зміст, відбір та оцінку даних. Особливість бухгалтерського обліку порівняно з іншими інформаційними системами проявляються в тому, що він охоплює кожну операцію окремо, а в загальному виді характеризує галузь в цілому.

Зовнішнім споживачам інформації та управлінським структурам бухгалтерський облік повинен забезпечувати:

- ☐ звітну інформацію, що характеризує результати роботи підприємства;
- ☐ інформацію про наявність, надходження і використання грошових і матеріальних ресурсів;
- ☐ достовірне визначення податкових платежів і контроль за правильністю та своєчасністю їх сплати;
- ☐ дані про витрати діяльності, собівартість продукції, її запаси та обсяги реалізації;
- ☐ інформацію про взаємовідносини між партнерами в процесі діяльності.

Лише за таких умов можуть нормально функціонувати підприємства та приймати оптимальні управлінські рішення.

Специфіка бухгалтерського обліку, його відмінність від інших інформаційних систем полягає у функції контролю, що є невід'ємною складовою контролінгу. Змістом такого обліку є не тільки отримання сукупності фактичної інформації, використання її для наступної перевірки намічених завдань дотримання плану інвестицій, але і сам процес контролю від початку формування фактичних даних до завершення виробничого циклу.

Значно посилює цінність облікової інформації нормативний метод планування і обліку виробничих витрат. Він більш пристосований для оперативного, поточного контролю і аналізу виробничих витрат створює можливості безпосереднього впливу на хід виробництва та результати діяльності підприємств.

Нормативний метод цінний не лише тим, що він поліпшує облік витрат підприємства, посилює контроль за ними через систематизацію відхилень і змін норм. Основна перевага нормативного методу в тому, що на його основі створюється інформаційна база для управління за принципом оперативного виявлення відхилень, своєчасно встановлюються і не допускаються в майбутньому витрати і перевитрати.

Контролінг дозволить підприємству адаптуватись до постійної зміни середовища та успішно вижити в умовах конкуренції, оскільки, адаптація вимагає здатності до розвитку, трансформації елементів господарської діяльності та системи управління в такому напрямку, який забезпечує виживання підприємства. Як відомо, розрізняють два види контролінгу – оперативний та стратегічний, головна мета яких полягає, у забезпеченні ефективності існування фірми.

Порівняльну характеристику оперативного і стратегічного контролінгу подано у таблиці 1.

Для контролінгу важливим є врахування змін як внутрішнього так і зовнішнього середовища, на відміну від фінансового обліку, який відстежує в основному, внутрішні зміни в господарській діяльності та управлінського, який враховує зміни в середині системи спостереження і лише в певній мірі за її межами.

Таблиця 1. Порівняльна характеристика оперативного і стратегічного контролінгу

Види	Оперативний контролінг	Стратегічний контролінг
Особливості		
1	2	3
Основні планові величини (цілі), яких слід досягти	Одержання прибутку	Забезпечення довгострокового функціонування підприємства
Переважаюча орієнтація	На внутрішнє середовище підприємства	На зовнішнє середовище підприємства
Часовий горизонт	короткостроковий (до одного року), також середньостроковий	Довгостроковий, заздалегідь не обмежений
Інформація, яка береться до уваги або використовується	В основному виграш і доходи; поряд з цим показники виробництва (внутрішня інформація)	Окремі види інформації (наприклад, про ринкові позиції, конкурентні переваги), а також за рівнем градації (кількісна і якісна вимірваність)

Наукові записки

Ступінь свободи	Значна постійність основних цілей і можливостей	Відома змінюваність усіх планових і контрольних параметрів (цілей і альтернатив дій)
Ступінь структуризації формалізації	Дуже структуризований і формалізований спосіб дій	Обмеження заданої величини моделі дій
Ступінь автономності контролера	Автономні між собою сфери завдань контролінгу і завдання, що підлягають обробці разом з іншими відділами	Необхідність дуже тісного співробітництва з іншими відділами у фазі стратегічного контролінгу

Отже, контролінг є обов'язковою умовою оперативного керівництва виробництвом, забезпечення швидкою, цілеспрямованою інформацією про всі позитивні та негативні відхилення. Він забезпечує підвищення ефективності управління, ріст рівня рентабельності. Цінність оперативної інформації про відхилення досягається за рахунок розширення сфери і підвищення якості нормування витрат, охоплення ним усіх виробничих підрозділів, удосконалення методів виявлення і обліку відхилень за місцями, об'єктами і різновидами витрат.

Література

1.Пушкар М.С. Контролінг. Монографія.-Тернопіль, 1997. 2.Давидович І.Є., Давидович О.І. Контролінг та інформаційне забезпечення. //Проблеми економіки України: Збірник наукових праць. Випуск 8. Тернопіль: Карт- бланш, 2001. 3.Р.Монн, Э. Майер. Контролинг для начинающих, Перевод с нем.-М.: "Финансы и статистика", 1995. 4.Хилмар Й., Фольмут. Инструменты контролинга от А до Я . перевод с нем. Под ред. М. Л. Лукашевича и Е.И. Тихенковой. М.: «Финансы и статистика», 2001. 5.Терещенко О.О. Контролінг у системі антикризового управління підприємством. // Фінанси України. – 2001 - №12 – С.56-63. 6.Сахарева Л., Петрусенко С. Проблеми адаптації і передумови організації контролінгу у вітчизняній теорії та практиці. //Бухгалтерський облік і аудит – 2001 - №8 – С. 32-36. 7.Штройт Б., Петрик О. Контролінг у реалізації функцій планування і контролю.// Бухгалтерський облік і аудит. 1995 №6 – С. 31-35.

Анотація

Налагодити чітку систему управління не можливо без вдосконалення бухгалтерського обліку та контролю витрат. Адже саме вони надають важливу інформацію, необхідну для управління господарською діяльністю підприємства. З'ясовуються поняття, зміст та функції контролінгу.

Annotation

If is impossible to adjust strict system of management without the improving of accounting and controlling of expenditure. Because these factors give necessary information for management of economic activity of enterprise. Notions, context and funilions of controlling.